

TARTOZÁS

A '42-es év a Halál előszelét hozza el a Nyárliget környéki bokortanyák népének. Még mielőtt a Don-kanyarban fölfalt hadseregről megérkezhetnének a hírek!

Például Liskánybokorban Polyák Antal a kútkávát reparálja, mikor ködöt fújtató fehér mén ugrik át a háncskerítésen. Tüzel a paripa szeme, azt lehet hinni, nyomban lángra lobban tőle a porta. És ez az ördögi tekintet egyenesen Polyákra szegeződik. A gazda megtántorodik, elvágódik. Háton csúszva próbál menekülni a göré vagy a kocsiszín mögé, de olyan messze vannak most ezek az építmények, mint tiszta nyárestéken a horizont vonala. Elkapja a játék közben megdermedt Andriskát, Czevár Annának, a megesett mindenestől szolgálónak a fiát. Pajzsként előre tartja a kapálózó gyermeket.

Az állatdémon ekkor megáll, leszegi fejét, kapar, nyírít, és vágatni kezdi feljüket.

(Hogy hol hagyhatta el a portát a jelenés, arra nem tud később visszaemlékezni a férfi. Egy biztos: átugrotta a két embert, mert sérülés nem keletkezett rajtuk.)

– A rossznyavalya törne ki téged! Mit nyomorgatod azt a szerencsétlen kölyköt?! – kiált rá Polyákra felesége, és az ő szeme is tüzet okád. (Előző este megtudta, hogy ura két pengőt ivott el a Karika kocsmában. Ezt a me-rényletet nem bírja megemészteni.)

– A Halál... egy fehér mén jött be... – dadogja a férfi.

– Egy rossz cigányló erre kóborol. Na és aztán?! Neked ettől már tele kell rakni a nadrágodat?!

Polyák feltápáskodik, gyűjteni kezdi erejét a nő megfojtásához, de az legyint, felkapja kosarát, és elviharzik.

A gazda elbaktat a pitvarba, a tékáról leveszi a butéliát. Meghúzza. És rögtön ki is köpi a pálinkát. Ilyen sem fordult még elő vele. Hogy nem ízlik a pálinka.

– Jaj nekem! – nyögi Polyák, és eldől a dikón. – Jaj nekem! – ismételi- geti. Még álmában is.

Álmában rég meghalt apjával találkozik. Aratnak. Apja vágja a rendet, ő köti a kepét, rakja a kévéket. Napszálltával aztán elindulnak. De nem a

bokortanya, és nem is a város felé. Hanem valahova fel, a hűvös északra. Apja megy elöl, ő mögötte.

Másnap egy kuvik érkezik Liskánybokorba. Huhog éjjel-nappal. Hiába próbálják elűzni csúzlival, parittyával. Zajác Pista erre vadászt hoz. De a bagoly fasorról fasorra repülve mindig előttük jár, nem lehet puskevégre kapni. Őrjítő ez a huhogás. Lipták Juliska meg is bolondul. Álló nap az első kertet vonalkázza a vesszőseprűvel. Ha valaki rálép a művére, megy kiigazítani. De utána meg a saját lába nyomát kell eltüntetnie. Magát kergeti Lipták Julis.

Mandán, Petrikovicséknál a ház tetejére költöznek a tyúkok, és pöffeszkedő mellet kukorékolnak, akár a kakasok. Vagy elbújnak a kazlakba sárgája nélküli tojásokat tojni. Zomborsz kibokorban foggal, hajjal születnek a gyerekek, és az arcuk újra meg újra vénemberi arcra változik. Szerte a tanyákon szű kezdi rágni a bútorokat, a gazdasszony kezében megreped a pohár, a gazda előtt megpattan a tükör. A távozók után magától kinyílik az ajtó, megreccsen a szarufa. Éjjel keresztos pókok ereszkednek a padlásról az alvó arcára, és ha az kimenekül az udvarra, ott sem lelhet nyugalmat: a fogyni nem akaró telihold és a seregnyi hullócsillag megvilágította levegőégből ugató denevérek csapódnak feléje.

Az asszonyok folyton imádkoznak, és pénzt adnak a lutheránus meg a (nagy konkurens) katolikus papnak, hogy ők is könyörögjenek érettük.

Vezse Béla nem hisz ezekben a jelekben. Kineveti a babonás vénasszonyokat. De keserűen nevet, mert a saját testén lévő jelben viszont hisz. A halálfejen, mely a köldöke mellett jelent meg. (– Hát... nem is biztos, hogy halálfej az... – mondta a Karika kocsma csaposa, mikor egyszer Vezse, nem bírván visszatartani titkát – ami ettől kezdve nem volt többé titok, mert a csapos szétkürtölte –, megmutatta neki. Mondta a csapos, amit mondott, de rémült hangjából azt lehetett kivenni: „Istenem, ez tényleg egy halálfej!”)

Vezse béresgazdának különös oka van várni és félni a kaszást. És az a jel már csak az utolsó csepp a pohárban. Az utolsó?

Vezse nem fehér méntől, pókoktól, túró malacoktól tart. Ő emberektől. Ezért, ha tehetné, ki sem mozdulna otthonról. De nem teheti. A grófi gazdaság ügyei gyakran elszólják. Majorról majorra üget a rossz dűlőutakon, más lovasokat, gyalogosokat elkerülve. De így sem jobb: a gyalogakácok vékony ágaiban feléje döfő vasvillákat lát, a vén körtefák mögött merénylőt sejt. Hudák Jani emberét. Vagy magát Hudák Janit.

– Ezért meghalsz! – mondja Hudák Jani, annak az átkozott napnak az ezerszer átkozott estéjén. Halkan mondja. Nem hallja más, csak Vezse. Talán nem is mondja, csak sziszegi, vagy talán csak megnyúlnak ajkai a sziszegéshez, de hang nem hagyja el a száját. Mindegy az! Vezse érti.

Úgy kezdődött az egész, hogy Jani, a béreslegény már ötre kiganézta a marhaistállót. Kihúzta magát, megropogtatta csontjait, ásított egyet, és nekiállt cigarettát készíteni. Szagolgatta, sodorgatta sokáig, mielőtt meggyújtotta. Úgysem a hörgők élvezete a dohányzás lényege, hanem hogy úriassat játszik a szegény.

Hudák Jani leginkább Szita Jolinak, a konyhás cselédnek játszik. Jó forma kis leány ez a Jolika, alig múlt 13, tehát van még két-három éve a férjhez menésig, de már úgy teszi-veszi magát, mint a nagyok. Különösen Jani előtt. Hajolgat, ringatja a csípőjét, meg-megfordul, láthassa csak a fiú, miféle portékái vannak neki. Janit most is megbabonázta a látvány.

– Mit lazsálsz, te bűdös bolsevista!?! – ordít Vezse, de a legény agyáig nem jutnak el a szavak, nem tudják azok áttörni a kábulatot. Jani csak azt látja, hogy Jolika fölkapja a vizeskupát, megemeli szoknyáját és eloson a konyha felé.

A béresgazda féktelen dühét az váltotta ki, hogy dolog nélküli embert látott. Azt nem bírja elviselni sem ő, sem a kasznár, az intéző pedig a legkevésbé. Márpedig mindig számítani lehet az intéző látogatására, és ha az valami kifogást talál, annak nemcsak a munkások, de a béresgazda is megissza a levét.

– Visszaverlek az anyád méhibe, te bitang! Ott lopd a napot! – folytatja Vezse.

Örök béres- és cselédöszön: ha nincs elvégeznivaló, ekkor el kell rejtőzni. Be az istállóba az állatok közé, kefét vagy rongyot fogni a kézbe, hogy ha szükséges, munkát lehessen imitálni. Vagy fel a padlásra, vagy, őrt állítva, a gazdasági épületek mögé. Így kell átvészelní a napot vacsoraidőig, vagy amíg újabb feladatot nem adnak. Mert a dolog nélküli emberre lecsapnak a gazdaság tisztjei, felfalják őket, mint csuka a dévérkeszeget.

– Elvégeztem. Kiganézta a... – kezdi mondani Jani csendesen, mert még mindig van benne annyi a kábulatból, hogy agya nem tud visszailleszkedni a rendes kerékvágásba.

Ez okozza a bajt, ez a végzetes elszólás, mert a béresgazdát előnti a mérreg, ha tétlenkedő embert lát, viszont ha visszabeszélnek neki, akkor megőrül, fékezhetetlenné válik.

– Még szájalni mersz? – üvölti Vezse, és lehajtott fejjel, a másik arcát alulról vizsgálva lép oda hozzá.

Az első pofonra Jani hátrébb lép, a másokra még hátrébb, a harmadikra már nem tud, mert a karám az útját állja.

– Ne csinálja ezt, Vezse bácsi – mondja könnyörögve. – Megcsinálok bármit. Amit csak akar...

– Szájalni mertél?! – üvölti még mindig a béresgazda, és érzi, ahogy a majorság minden embere őt figyeli. És tudja, odáig jutottak, hogy ha most valami különleges nagy példát nem statuál, a rongyos népség követni fogja Jani példáját, és akkor széthullik a gazdaság, őt meg elcsapják, és akkor megbolondul a családja, mert azok már megszokták a jólétet, hogy reggelre vajjas cipó meg tejes kávé van, és hogy a lányai polgáriba járhatnak, és azok erről nem tudnak már lemondani. Megbolondulnak hát, de előtte az asszony még kikaparja a szemét. Úgyis azt ígéretet semmiségekéért minden este.

A kondás ostora a karámon lóg. Pedig annak vagy a kondásnál vagy a sufniijában, a falon van a helye. Kinn hagyni még nagyobb bűn, mint amit Hudák Jani elkövetett, de a béresgazda ezzel most nem törődik. Felkapja, és végighúz vele Jani testén.

A béres megremeg. Arca elfehéredik, és azt sziszegi:

– Ezért meghalsz!

Aztán felveszi a földről a kalapját, és elhagyja az udvart. El a majorságot. Örökre.

Vezse pálinkát vesz elő, és egy hajtásra kiissza a félig telt üveget. De nem jön el a bódulat. Csak a felismerés tombol benne, hogy meg vannak számlálva a napjai.

Mert tudja: a béresgazda, a kasznár, az intéző pofozhatja a bérest kedve szerint (kivéve, ha Ungváry gróf úr vagy a bérlő úr ott van, mert azok nem szeretik az ilyesmit, de azok minek is járnának a majorokba?), fenékebe rúghatja, lebüdösbolsevistázhatja, és elküldheti Moszkvába Sztálin Jóskához, ha az itthoni rend nem tetszik neki. Szukának nevezheti anyját, ringyónak a hűgát, eltépheti a béresfogadáskor kötött szerződést, megvonhatja tőle a komenciót, kicsaphatja, világgá üldözheti, mert ez az urak országának ezeréves törvénye. De ostorral nem támadhat rá! Mert ostorért halál jár! Mert ez meg a pusztai törvénye. Még az urak országának törvényeinél is régebbi törvény. Maga a sértett fog végezni vele. Nem azonnal. Évek múltán, de biztosan. Orvul, árokból előugorva fogja belévágni a vasvillát. Vagy felbérel valakit. Egy cimboráját. Vagy egy csavargót, akinek szü-

letését nem jegyezték be semmiféle könyvbe, akinek létezéséről nem tud a megye, a járás, a Honvédség, a csendőrség, s még a mindenek tudója, az adóhivatal sem.

Egy héttel a Hudák Janival történt incidens után Vezse köldöke mellett megjelent a halálfej.

A halálra ítélt is csak él. Lélegzik, mozog. Meg eszik és iszik, dolgoznia is kell hát. A béresgazda hajszolta tovább a benti cselédeket, a számadó juhász, a bojtárt, és ha azt kapta feladatul, a kapásoknak meg az akkordosoknak is a körmére nézett. Káromkodott közben megállás nélkül. Szidta az embereket meg az anyjukat. Legfőképp pedig az Istent! S bár vasárnaponként a templomba járt, mert a gróf megkövetelte, nem érezte ezt képmutatásnak. Hisz a plébános is rendre figyelmeztette a gyülekezetet, ne a földi javakat, hanem az e világi szenvedéssel kiérdemelt túlvilági boldogságot tartsák szem előtt, és egyébként sem lehet mindenki gazdag, mert Isten általi az ország társadalmi rendje, ellene vét hát, aki a feje tetejére akarja azt állítani. Vezse pedig a grófék, vagyis az Isten által kedveltek érdekét védte még akkor is, ha káromkodott, meg kellett hát ezt bocsátania a mennybéli úrnak.

Aztán bejöttek az oroszok, erőszakoskodtak, raboltak, fosztogattak (néha élelmet is osztottak a népnek), és közben egy csapásra eltűnt az örökévalónak hitt és prédikált társadalmi rend. Még az orosz (pontosabban tadzsik) városparancsnok dirigált Nyárligeten, mikor a bokortanyák és az úri gazdaságok népe már hozzálátott kiparcellázni a nagybirtokokat.

Vezse a családjával a rokonsághoz, egy kis beregi faluba költözött, ott hüledezett az eseményeken, pláne, mikor elolvasta a Katolikus Egyház földosztást támogató nyilatkozatát.

Nem kétséges, feje tetejére állt a világ, ahogy azért néhány örök peszsimista megjósolta, de a próféciajukkal szemben ez nem vezetett az ország éhhalálához. Sőt, lassanként áruval teltek meg a piacok, a kenyérboltok polcai, s a háborúban lefogyott népesség kezdett zsírt gyűjteni a hasára. Kivéve Vezsééket. Egy évig tartottak ki készleteik, aztán eladogatták az értékesebb ruhadarabokat, majd hétszámra a nyálukat nyelték.

Ekkor jött a hivatalos értesítés, hogy Nyárligeten igazoló bizottság előtt kell megjelennie.

Nem volt mit tenni, hazautaztak.

A bizottsági eljárás olyan volt, mint egy tárgyalás. Vezse fejére olvasták bűneit, és ő mindet készséggel elismerte. Neki is parancsoltak, ennyit hozott fel csak mentségül. Rövid tárgyalás után megszületett az ítélet: B mi-

nősítést kapott. Ez hivatalosan azt jelentette, hogy a letűnt rendszerbeli tevékenysége miatt veszélyes az új demokratikus államrendre, de egy év próbaidő után folytathatja szakmáját. Az emberek viszont az suttozták: ha a már eleve börtönben levőket halálra kínozták vagy deportálták Szibériába, jönnek a B listások.

A fejét vakargatva jelent meg a nyárligeti városháza kapujában. Lányai kenyeret rágtak, felesége egy városi ruhás atyafival beszélgetett.

– Sebestyén István – mutatkozott be az illető. – A magafélékre várok.

– A magafélékre? Ezt hogy érti?

– Akiknek van gyakorlatuk a mezőgazdasági üzemek vezetésében.

– Értem. Hát... Nekem van. Húsz évig voltam béresgazda az Ungváry-birtokon.

– A következőről van szó: az állami tartalékföldön mintagazdaságokat kíván létrehozni a kormány. Ezeknek kell majd példát mutatni a kisbirtokos parasztság, és a hamarosan létrejövő, persze, csakis önkéntes alapon létrejövő termelőszövetkezetek számára. Egyelőre prima vetőmagot és tenyészállatokat kell produkálnunk.

– A szarvasmarhát úgy ismerem, mint a tenyeremet.

– Remek. A családja kap szállást a városban. Maga persze leginkább a kincseskúti központban fog lakni.

– Kincseskút? Az volt a fő konkurensünk. A végén egy ravasz sváb vette meg. Kitelepítették.

– Ő volt az apám.

– Elnézést, ha tudtam volna... Értett az állatokhoz, meg kell hagyni.

– Nos? Van kedve velem dolgozni?

– Más választásom úgyszincs.

– Örülök. Tisztességes bért fogunk fizetni. Ebben is példát akarunk mutatni.

– Van egy gond. Szóval... Nem fog magára rossz fényt vetni, hogy... Szóval én B-listás vagyok.

– Én is!

– Furcsa.

– Az. De nem a helyzet értelmezése lesz a feladatunk, hanem a termelés.

Vezse Béla a szarvasmarha-tenyésztelep vezetője lett. Hasonlított ez a munka a korábbihoz. Sok kisborjút húztak ki az erőtlen anyaállat méhéből, meg etettek, itattak, gondoztak, válogattak, fedeztettek, adtak, vettek: mindig volt jószág, amire épp különösen vigyázni kellett, vagy ami épp úton volt valahova. Mégis teljesen más volt ez a munka. Mert nem üthette meg

az embereit. És nem üvöltözhetett velük gátlástalanul. A hangját megemelhette (ezt is ritkán tette), de családtagokat, Istent nem vehetett a szájára. És megdöbbenve tapasztalta, hogy így is értenek a szóból. Persze, akadtak lógósok, trehányak, de azok voltak régen is.

„Az istentagadók szoktattak le az istenkáromlásról” – jutott egyszer a telepvezető eszébe, és elmosolyodott.

Nagy előnnyel járt, hogy az állami gazdaságnál dolgoztak, mivel, magántulajdonú földjük nem lévén, kimaradtak a szövetkezesítés gyötrelmeiből. Nem terhelték őket az egekbe szökő adók és beszolgáltatási kötelezettségek. Az ő padlásukat nem söpörték le. A téeszbe bekényszerített szerencsétlenekkel szemben, akik egy évig csak a munkaegységeket gyűjtötték, amit aztán decemberben annyi pénzre válthattak be, hogy éppen csak meg tudták venni a siralmas megélhetéshez szükséges tüzelőt meg lisztet, ők havonta fizetést kaptak. Vezse lányai gimnáziumba iratkoztak be. Nem nélkülöztek.

– Mire készülsz? – kérdezte egyszer a pakolgotó Sebestyéntől az irodában.

– Szedem össze a holmimat. Új munkahelyre megyek.

– Hová?

– Csak ide, a szomszédba, a baráti Mongóliába.

– Nem igaz!

– De bizony!

– És mit fogsz ott csinálni?

– Tenyésztelepen fogok dolgozni, mint itt.

– Szarvasmarhát fogtok tenyészteni?

– Nem. Hajnagot.

– Olyan állat nincs.

– Van. A szarvasmarha és a jak keveréke. Mindkét állat előnyös tulajdonságait egyesíti. Ami sikerült Micsurinnak a növénytermesztésben, azt megcsinálták a mongolok az állattenyésztésben.

– Meddig maradsz?

– Egy évig? Kettőig? Ötig? Aztán jövök haza hajnag-hibridekkel. A minisztérium azt akarja, próbálkozzunk meg az itthoni tartásukkal.

– Ki lesz addig itt az igazgató?

– Te.

– Nem igaz!

– De bizony! Aztán meg ágazatvezető leszel, mert a tenyésztelepet komplex állami gazdasággá fogják fejleszteni.

– Nem igaz!

– De bizony!

A nyárligeti pályaudvar tetőperemén behúzzák nyakukat a galambok. Vizes begytollaik kiállnak, mintha róka tépte volna meg őket.

'52 novembere. A mintagazdaságok állattenyésztő szakembereinek tartott pesti eligazításról hazaérkező Vezse Béla is behúzza nyakát, mintha el akarna bújni a világ elől. De lélegeznie csak kell, s így a párás levegő mégis átjárja testét. Megmeredt az idő. Reggel héttől délután hatig nincs változás. Nem látni a nap útját az égen, s szűrt fénye mindig csak annyira világítja meg a rezsím és az évszak kátyújába került országot, hogy az ember még jobban szörnyülködhesen a frissen felhúzott, éles kontúrjaikkal a környezetet sértő épületeken.

Vezse megkívánja a forralt bort. Felesége jól tudja készíteni, fahéjjal, szegfűszeggel, szerecsendióval, mézzel és egy kevés borssal. Sajnos iható bort szinte lehetetlen szerezni Nyárligeten. A boltok polcai üresek. Az éttermek megfizethetetlenek. A bokortanyasiak hoznak be rózsaszín lötytöt a piacra, de attól aranyér-feszülést vagy szívdobogást kap az ember. Fűszereket sem lehet kapni. Felesége még a grófi konyháról hozott el egy kosárkányit a nagy meneküléskor, de azokat eladogatták. Ha nincs, akkor jön rá az ember valaminek az értékére. Sóért, borsért aranyat kínáltak Nyárligeten a háború után.

– Van gyufája? – fordul egy felszállásra várakozó alak felé Vezse, hogy ha már le is kell mondania az édes alkohol kábulatáról, legalább a rossz dohány megzavarja kicsit a fejét.

– Nincs! Elfogyott – jön a pattogós válasz, és ismerős tűz csillan a férfi szemében.

Vezse elejti cigarettáját. Hudák Jani áll előtte.

Nézik egymást. Vezse a másikat, mint egy ketrec mögötti vadállatot, az őt, mint egy részeg csavargót.

– Hát, te vagy az, Jani – kezdi Vezse, de száraz a szája, nehezen beszél.

– Én vagyok. És?

– Mi lett veletek? – kérdi, pedig ismeri Hudákék történetét. Mely olyan, mint a többi százezer és százezer családé, akik átmenetileg kisbirtokosok lettek, s mire elhitték ezt a csodát, már véget is ért. – Beléptetek?

– Be hát, mit csinálhattunk volna? – válaszolja Jani, de hangszíve nem fájdalmat fejez ki, hanem mérget, amiért a másik részvétet akar érezni irántuk, vagyis azt akarja, hogy köze legyen a sorsukhoz.

– És akkor most békén hagynak titeket?

– Ki tudja. Túl sokáig kitartottunk. Megjegyezték minket.

– Hová osztottak be a téeszben?

– Én ugyan nem fogok munkaegységekért robotolni! Rendőr lettem. A nyárligeti kapitányság bűnügyi osztályán vagyok. Most Pestre megyek továbbképzésre.

Állnak egymással szemben. Vezse nem mer a másik arcára nézni. Hudák Jani viszont éppen hogy vizsgálja a volt béresgazdát.

– Pestre mész hát...

Janira kerül a sor a felszállásnál. Kalapjához emeli ujját, biccent és fel lép a peronra.

Az ágazatvezető már csak a párás és koszcscsíkokkal tarkított vagonoldalt látja. Egy helyen tükröződik rajta az állomásépület. Ki lehet venni rajta a gunnyasztó galambokat is. Megszánja őket, s még jobban megszanja saját magát. És rájön: elszalasztotta élete nagy lehetőségét, mert most levehet te volna magáról az átkot. Csak egy ügyes és őszinte szó kellett volna.

Ablakot rántanak föl. Balra fordul. Jani jelenik meg a nyílásban. Szétkémelel, mintha nem is tudná, hogy a másik ott van. A vonat rázkódik, zörög, sistereg, a gőzmozdony kéménye pöfögni kezd.

– Jani... Ami akkor történt... Elvesztettem a fejem. Engem is figyeltek. Hát nem úgy kellett volna a dolgot elintézni. Elismerem... – mondja Vezse a volt béresének, és keze önkéntelenül is könnyörgésre kulcsolódik össze.

Hudák Jani odafordul felé. Megmerevedik az arca. Aztán a fülét paszkolva mutatja, hogy túl nagy a zaj, nem értett egy mukkot sem.

– Jani, hiszen emlékszel... Bánom már, hogy...

A vagon meglódul, a mozdony nagyot füttyöl, és az ablakban lévő már egyáltalán nem foglalkozik vele.

'53 május elsején munkás-paraszt majálist tartanak a Nyárliget-Kincseskúti Frankel Leó Állami Mintagazdaságban. Van marhapaprikás korlátlan fogyasztásra, amit a gazdaság ajánlott föl, és van bőven barnasör, amit a Nyárligeti Geyer Flórián Cipőipari KTSZ munkásai hoztak.

Vezse tartott tőle, hogy a nép ráveti magát az ingyen ételre meg italra, és vedelésbe-hányásba fog fulladni az ünnepség. A délután vége felé járnak, s még csak egy részegyet fedezett fel. Vagyis megint alábecsülte őket. A régi béresgazda-reflex. Pedig tudja már, ha nem is mintapolgárok a kétkézi dolgozók, a grófi gazdaságnak az a felfogása, hogy eredendően lusták, ezért folyton figyelni és büntetni kell őket, meg ostobák, ezért soha nem szabad, hogy a saját fejük után menjenek, mindent parancsba kell nekik adni: ostobaság. Voltaképpen épp olyan sokfélék, mint a többi ember. Sőt,

még a kommunistákról sem lehet általánosságban beszélni. Mert azok között is van, aki jobban szidja Rákosit, mint a kulákok. (Rákosit különben mindenki szidja, szájuk elé teszik az ujjukat, hogy csak halkán, mert a falnak is füle van, de azért csak átkozzák a „kopaszt”.) Fontos ez a felismerés, mert nagyobbik lányának kommunista kérője van. A lánya nem kerülhet rossz kezekbe! (Vezse csak nemrég vette észre, hogy felesége és gyermekei vannak. Eddig úgy volt velük, mint a könyökével. Van, mert másnak is. Az a világ rendje tehát, hogy az embernek könyöke meg családja legyen. Mikor azonban hétvége bement a gazdaságból Nyárligetre, a családjához, mindig annyi mesélnivalója volt, hogy az estét beszélgetéssel kellett tölteniük. És ez lassan igényévé vált.)

– Látod jobbra azt a szélalmot? Balra meg azt a magtárat? – kérdezi feleségétől, aki piros pöttyös konfekciós ruhájában olyan, mint mákvirágok a mezőn. – Látod? Na, képzelj el egy háromszöget. A harmadik saroka az, ahol most állunk. Ez négyezer hektár. A főnök azt tervezi, hogy jövőre almát fogunk ide telepíteni. Jonatánt. Ez egy amerikai fajta.

– Amerikai? Szabad azt?

– Az alma, az alma. Mindegy, honnan származik. Egyébként is, vége lesz lassan a veszett időknek. Ez a Nagy Imre, ha valóban engedik, hogy működjön, elhozza a, elhozza a...

– Szabadságot?

– Fenét! Az itt csak egyszer volt, Kossuth meg Petőfi idején. De legalább a biztonságot, a nyugalmat. Azt elhozhatja. És a gyarapodást.

– Nekünk vagy a gazdaságnak?

– Mindenkinek. Pannának lakást fognak venni, a gazdaság meg... Te, képzelj el, hogy itt egy kutatószekercs, melyből úgy fognak futni a műanyagcsövek, mint a szívből az erek. A föld alatt, a gyökereknél fogják öntözni a fákat, hogy ne legyen párolgási veszteség. Szüreteléskor meg targoncák fognak körbe-körbe járni, és az exportra szánt gyümölcsrel teli raklapokat egyenesen a teherautókra helyezik. Lesz léfeldolgozónk is. Üdítő italokat fognak gyártani. Azt igya a nép, ne a rossz homoki bort. A légyártás hulladékával meg az szarvasmarhákat fogjuk etetni. Imádják.

– Úgy beszélsz, mint egy propagandista.

– Ha az nem is, de ami azt illeti...

– Mire készülsz? – kérdi riadtan az asszony.

– Be kell lépnem a Pártba. Vezető tisztségben vagyok.

Felesége arca megnyúlik a döbbenettől. Aztán elsimulnak vonásai.

– És bevesznek?

– Persze. Ők forszírozzák a dolgot.

– Hát, ha ezt a régi csendőrcimboráid megtudják... – és már nevet az asszony.

– Ne is emlegesd őket!

Letör egy gazt, megtisztítja vele a cipőjét, aztán átkarolja az asszonyt.

Pirkadatkor rikoltó dudaszó vágja ketté a levegőget. Vezse Béla párnát húz a fejére, de mit sem segít. Mintha fejét is kettészelné a terjeszkedő hangzivatar. Felkapja ruháját, és kiballag az állami gazdaság szállójának kapujába.

Nagy, fekete autó áll ott. Tudja, hogy csak rá várhat. Minden nap számított erre, mint mindenki az országban, így most, hogy megjelent, szinte megkönnyebbülést érez. „Miért jönnek hajnalok hajnalán, ha a dudálással úgylis fölverik a környéket?”

Kopog az autó ajtaján, erre az kinyílik, kiszáll egy alacsony, izmos fickó, beül a helyére, a másik visszazáll, és indulnak. Őrzői némák, fejük előrebukva, mintha aludnának. A sofőr is horkanthat. Mégis megérkeznek sértetlenül a nyárligeti Bujtos utcára. Jobbra a rendőrség, balra az ÁVH épülete. A kocsi állásából nem lehet egyértelműen eldönteni, hová tartozik. Három kísérője kikászálódik, ám ahelyett, hogy bevezetnék, csak nyújtzkodnak. A rendőrségi ügyeletesnek kell kijönnie érte.

Az épület második emeletére mennek. Az ügyeletes egy székre mutat, és elmegy.

A környezet inkább hasonlít egy körzeti orvosi rendelő, mint a félelmetes intézmény várótermére.

A percek telnek. Világosodik. Éledezik az épület. Hónuk alatt újságot szorító egyenruhás tisztek és tiszthelyettesek érkeznek, bólintanak neki, épp csak kezet nem nyújtanak. Néhány nő is elmegy előtte. Utánuk néz. Azok igazgatni kezdik frizurájukat.

Nyolckor puha kéz érinti meg a vállát. Fiatal, vékony arcú hadnagy áll mellette.

– Vezse elvtárs? Örvendek. Kérem, jöjjön be velem.

Bent kikeféli zubbonyát, megigazgatja paroliját, majd az íróasztala mögé ül, és ásítva kinyit egy aktát. Újra ásít.

– Későn feküdtem le. Sokáig panaszkodott a gyerek. Valami gond van az emésztésével – mondja a tiszt, s arckifejezése tényleg megértést kérő. – Szűcs alhadnagy vagyok, gazdaságvédelmi nyomozó. Ön pedig a Frankel Leó Állami Mintagazdaság állattenyésztési ágazat vezetője.

– Igen.

– Másfél éve nevezték ki. Csakis kiváló munkával érdemelhette ki ezt a nagy bizalmat. Gratulálok és elismerésem.

– Köszönöm.

– Szokott a családjával kirándulni menni?

– Hogyan?

– Kirándulni. Tokajba? Sárospatakra?

– Ritkán. Ők a városban laknak, én többnyire kinn alszom a gazdaság központjában. Ha szombaton hazamegyek, örülök, hogy otthon vagyok. Nem nagyon kíváncszom el.

– Tökéletesen megértem. Dohányzik?

– Igen. Köszönöm.

– Nem megkínálni akartam, csak érdeklődöm.

– Elnézést.

– Szakterülete a szarvasmarha. Végzettsége van hozzá?

– Igen. A Nyárligeti Állattenyésztési Iskolába jártam – halkabbra fogva hangját: – Még jóval a háború előtt. Mi voltunk az első évfolyam.

– Januárban leadtak öt fiatal tehenet a vágóhídnak. Ki hozta a döntést?

– Én. Meddők voltak.

– Meddő teheneknél kizárt a húsgyarapodás?

– Egyáltalán nem. Lehet őket is hízásra fogni.

– Meddő tehenek nem adnak tejet?

– De igen. Ha rendszeresen fejik őket, még évekig.

– Igába lehet őket fogni?

– Lehet.

– Akkor miért adták le őket?

Az ágazatvezető a kihallgatásra várva végig azon törte a fejét, melyik mulasztását (ő legalább húszat tartott számon) fogják a fejére olvasni. Erre nem gondolt. Mert ez egy bagatell ügy. Könnyű kimagyarázni:

– Nézze. Egy meddő tehén munkaerőt köt le és takarmányt igényel. Ez az egyik oldal. A mások oldalán van, hogy tejet, istállótrágyát és esetlegesen igaerőt ad. És majdan húst. Ha a két oldalt összevetjük, és belekalkuláljuk a speciális tartási körülményeket meg a fajtajelleget, gyakran az jön ki, hogy érdemes életben hagyni őket. Csakhogy a mi gazdaságunkban a hús és a tejtermelés csak másodlagos tevékenység. Mi tenyészállatokkal foglalkozunk. Tenyésztésnél pedig a meddő állat természetesen zsákutca. És az istállóban helyet foglal el más, ígéretes egyedek elől. Ezeket figyelembe véve már inkább arrafelé dől a mérleg nyelve, hogy menjenek a vágóhídra.

– Teljesen logikus válasz. De állatorvos miért nem igazolta a tehének meddőségét?

– Nem igazolta?

– Tudja jól, hogy nem.

– Igen. Elnézést. Akkor épp nem volt főállású állatorvosunk. Berkes doktor elment egy dunántúli téeszhez, és az új még nem jött meg.

– Más állatorvossal nincs kapcsolatuk?

– Van. Szabó Sándornak hívják. A tanácsházán dolgozik. Berkes mellett gyakran segédkezett.

– Miért nem kérte fel őt az igazolás kiállítására?

– Hibáztam.

– Az biztos. És miért?

Vezse homlokát előnti a verejték. Megtörli. Nagy levegőt vesz. Mert erre is van magyarázat. Csak óvatosan kell előadni.

– Nézze. Én a háború előtt egy... Akkor is állatokkal foglalkoztam.

– Igen. Béresgazda volt egy nagybirtokon. Ne féljen kimondani.

– Szóval, van gyakorlatom. És hát egy tapasztalt parasztember is meg tudja mondani, melyik állat meddő! Ha nehéz volt az ellése, ha benne maradt a pokla, akkor már sejteni lehet. Ha meg a pároztatás után visszaivarzik, akkor biztos, hogy hiába várunk tőle borjút. Majdnem biztos.

A alhadnagy ceruzát hegyez. Kipróbálja, jól fog-e. Aztán feláll, és le-föl kezd sétálni az íróasztala mögött. Közben hüvelykujjait melléhez szorítja. Vezse meg merne esküdni, hogy ugyanezt a jelenetet már látta egy filmen. Ott Lenin sétált így.

– Maga egy jó vezető. Hibázott, de csak az nem hibázik, aki nem is dolgozik. Nagy kár pedig nem érte a népgazdaságot, mert húsrá is szüksége van a dolgozó népnek. Szóval, inkább formai, mint lényegi a vétke. Azonban a formai előírásokat is be kell tartani! Maradjunk annyiban, hogy szóbeli figyelmeztetést kap. Rendben?

Vezse a kihallgatás lezárását véli kiolvasni a alhadnagy szavaiból és gesztusaiból, de túl gyorsan jött ez a kedvező ítélet.

– És most?

– Most? Jó munkát. Térjen vissza a gazdaságba. Szóljak egy sofőrünknek, hogy...

– Jajj, ne, Isten őrizz! Vizontlátásra!

– Vizontlátásra.

A kihallgatott betolja székét, meghajol, sietve az ajtóhoz megy, ott is meghajol, kinyitja az ajtót, kilép, s mikor fordulna bezárni az ajtót, a másik utána kiált:

– Jöjjön vissza egy pillanatra!

Már remegve áll az alhadnagy előtt. Annak meg sötéten felragyog a tekintete. Mintha mindez csak bevezető lett volna a lényeghez.

– Mondja, mire számított, mi fog itt magával történni? Őszintén!

– Semmi jóra nem számítottam.

– Konkrétan?

– Verésre.

– Ennyire rossz a véleménye a népnek a rendőrségről?

– Hát... Azt szokás mondani, akinek nincs vaj a fején...

– Az előbb már őszinte volt. Most miért hazudik?

– Rossz az emberek véleménye.

– Ha most maga egy karcolás nélkül elmegy, nem fogják azt gondolni, hogy nekünk dolgozik?

– Nem tudom. Talán.

– Ezen könnyen segíthetünk. Várjon itt! – mondja az alhadnagy, és az élvezettől piros arccal elmegy.

Vezze megszedül. Van egy gyárostól szermányolt oroszlánlábás bőrkanapé a sarokban, arra rogy le. Aztán felpattan, és kinyitja az ablakot. Két emelet magasság. Az tíz méter. Lenn márványlépcső. Kétesélyes dolog. Elképzeli, hogy meghal. Nem jó, ezzel is csak nekik szolgálna. Elképzeli, hogy túléli, és véresen, kúszva próbál menekülni, azok meg nézik, és talpukkal nyomogatják, mint egy férget. Ez sem jó. „Tüzet kéne rakni. Felgyújtani ezt az egész rohadt kommunista bagázst. Igazuk volt régen az uraknak, a kommunista, ha mosolyog, akkor is tört akar a hátadba döfni. Velem az utóbbi időben kivételeztek, mégis hova kerültem! Ledönteni az összes könyvespolcot, máglyát rakni. Én is megégek, de hát innen már amúgy sincs kiút.” Kirántja az alhadnagy fiókját. Cigaretta-talál benne, gyufát nem. Ő sem hozott. Sietnie kellett reggel: az a borzalmas dudálás. Befogja a fülét, mert megint hallja. Mikor elveszi a kezét, már csak suttogás szűrődik be. Az ajtóhoz megy. Lenyomja a kilincset. Zárva. Kinéz a kulcslyukon. A folyosón beszélgetnek. Nagyon is hangosan, csak a vastag ajtó miatt tűnt suttogásnak.

– A hadnagy akcióra készül?

– Igen. Az új veréstechnikai elvek és módszerek szerint.

– Az a jó.

– Schiffer nem engedi az ütlegetést az osztályán, ezért most átrándul hozzánk.

– Nem inkább valami leszámolás?

– Az is lehet. Állítólag csodás csehszlovák ballonok érkeztek az állami áruházba, az asszonynak nem akarsz venni egyet?

Eltűnik a kis lyuk a zárban. Kulcs fordul meg benne. Mire Vezse megérti, mi történt, már hátradobja a kitaruló ajtó.

Felültében is csúszni kezd hátrafelé.

Hudák Jani az emlegetett hadnagy. Ő áll fölötte, kezében vasrúd.

Egymásra merednek. A kihízott, megerősödött Hudák arcán nincs csodálkozás. Az ágazatvezető remeg. Mintha idegroham készülne szétvetni elméjét és tagjait.

– Ne bántsd, Jani... Könyörgöm... Gyermekeim vannak. Hisz tudod.

Jani az ablakhoz megy. Behajtja. A vasrúddal a tenyerébe kezd ütögetni. Abbahagyja. Majd újból elkezd.

– Jani. Könyörgöm...

– Tűnj el innen! Gyorsan! Mielőtt össze nem csinálod magad!

Az ágazatvezető a könyökébe törli az orrát, még szipog párat, és négykézláb elindul az ajtó felé.

Vezse a Pázmány téri óriás vadgesztenye alatt ül. Kezében fagylalt. Nem nyalja, hanem harapja az édes krémet, végigfolyik az állán.

Szomjúságát elverte, de ezzel fel is emésztődött minden ereje. Annyi sem maradt, hogy megtörölje magát. Pedig félelem nincs benne, tudja, hogy nemcsak a büntetéstől, az átoktól is megszabadult. De furcsa érzés ez, nem lehet hová tenni. A benne fészkelő halálfióka az évek alatt mintha az egyik belső szervévé vált volna. Érezni a hiányát. Azt érezni, hogy nincs mit érezni. És akkor elkezd égni a köldöke mellett a halálfej. A szíve tájéka pedig szűrni kezd. Nehezen vesz levegőt.

Hudák hadnagy Szűcs alhadnagy kíséretében érkezik az alagsorba.

– Ő az! – mutat Szűcs egy sarokban gubbasztó alakra. – A beregpusztai párttitkár. Elsikkasztott egy hajórakomány keresztúri tufát. Három házát épített belőle a kölykeinek. A tanácselnök és a tanácsitkár már vallott. Ő tagadásban van.

Hudák az ujjait ropogtatja. Egy hadsereg elpusztítására elegendő erő van a kezében. A gyűlölet miatt. Amit Vezse iránt érez. És a harag miatt. Magára haragszik. Mert elengedte. Pedig annak idején hányszor elképzelte, hogy fogja kínozni, s mikor eljött a nagy pillanat, mégis elgyengült. Nem, nem bocsátott meg neki, de úgy érezte, a megalázás a legfőbb megtorlás.

A fenét! Csak az urak mondogatták, hogy a lelket és az önérzetet ért sérülések a legkínzóbbak, azok, akik nem érezték még, ahogy az éhség állattá válva akarja fölfalni a testet, akiket nem szíjazott meg gyermekkorukban az apjuk, hogy utána kukoricán térdepeljenek hajnalig a sarokban, akiket nem vert a béresgazda ostorral.

A ki nem élt bosszú dagad, ágaskodik benne, elméjét elhomályosítva.

Az első ütésre eltörik a beregpusztai párttitkár állkapocscsontja. Akkorát reccsen a csont, mint karnyi vastag meggyfaág a viharban. De Hudák nem érez megkönnyebbülést. A második ütéssel kiveri a férfi négy fogát. Hudák ettől sem könnyebbül meg. A harmadik ütésre a párttitkár vére csíkot rajzol a penészes falra. És Hudák még mindig nem könnyebbül meg.